

СЛАВКО ВУКОСАВЉЕВИЋ

КАДИЊАЧА

/одломци/

Измери цену животу
и реци:
Вреди ли умирати
И знаш ли већу лепоту
До себе другу дати.
А друг су гладна и боса деца,
И сан о срећи људског рода,
А друг је жена
Мајка што јеца,
А друг је земља,
Друг је слобода...

* * *

За нове дане,
Да свима сване,
Да наше стазе
Поштени газе,
Да више нема
Гроба до гроба
И глади поред кућнога плота,
Да нема таме,
Да нема роба,
Да буде топло од живота...

* * *

Рођена земљо, јеси ли знала?
Ту је погино батаљон цео...
Црвена крв је процветала
Кроз снежни покров, леден и бео.
Ноћу је и то завејо ветар,
Ипак на југу војска корача...
Пао је четрнаести километар,
Ал никад неће К а д и њ а ч а!

СКЕНДЕР КУЛЕНОВИЋ

СТОЈАНКА МАЈКА КНЕСПОЉКА

/одломци/

Козаро, секо зелена,
друга мајко мога Млађена
с далека ли се видиш
а даље ли се чујеш!...
Ти си моје синове,
ти си, селе, своје синове
у плетенице зелене свила,
па ћутиш над Кнешпољем
и обрве тешке састављаш,
и у срцу,
ко у котлу пламеном,
мијешаш свету освету!

Освету, секо, освету!...

Ука, секо, ука велика
с далеке стране откуд сунце излази
ко да планином гуде југови!
То иде војска, све човјек до човјека,
облак војске, војска срдита:
Кад би све громове, секо вјековјека,
што су ти мрчевном косом играли
вјечине вјечина —
у један тресак и рсак сложила,
он не би био тој уки великој

ни јека јечина:
толика, селе, војска удара,
толико срдитих насрће Срђана!...

Развијај косе зелене,
сека те заклиње Стојанка,
расплићи мрке плетенице,
пуштај нам џинове вилене,
нек скотском крви
обоје
три наше воде ледене...
шири јеле,
зелена селе,
просипај челичне пчеле
низ земљу нашу
на краву пашу!...

РАДОВАН ЗОГОВИЋ

ПЈЕСМА О БИОГРАФИЈИ ДРУГА ТИТА

/одломак/

Ти трагаш по тексту лажи. —
Титове анкетне листине,
То су земље наше,
с рубрикама ријека
од Соче ка Струмици.
Ту је човјек сваки,
свака кота —
слово славе и истине
на страници — јуче,
и данас,
и сјутра страници.
Читај!
Ускличнике коља,
редове ровова,
кржаве шифре завјера
читај!:

Тито је —
   празакон наш душману не говјети.
 Он пркос наш.
   Он правеза наша,
   он правјера
 у Русију вјечну
   п у т а социјализам и совјети.
 Друмове погледај! —
   Друмове наши,
   мачеви гребештаци,
 не сјеку планине наше,
   стремећи на Карпате
 Они колоне сијеку,
   и тенкове боду,
   и сламају се сами у комате, —
 балчаком
   у Титовој шаци.
 И војске се строје,
   и горе —
   Црвеној армији за крила;
 и ријеке иду у напад,
   у триесторедима,
   размичући своја корита;
 и врела бију —
   из прарезерви,
   из праартерских жила, —
 под врховном командом
   Тита!
 Питате о Титу ко је? —
   Ви то већ знате и знате.
   Ви то
 слушате
   под сваким зидом,
   из гробнице сваке и лагуне. —
 На плотуне ваше у прса,
   наша вам прса
   троструко отплотуне:
 „Тито-Стаљин-Тито!”

Из Осме банијске свуд! —
    одјекне угасла груд...
 Из које си, брате драг? —
    пита пребијен гњат.
 Из Десете херцеговачке, болан! —
    глећ је сјевнула гола.
 Из које си... Ко си?... —
    питају расуте кости.
 Из свих што бијасмо мост! —
    Одговара загубљена кост.

ГОРАН КОВАЧИЋ

ЈАМА

/одломак/

Не знам, колико жар је бијесни трајо,
    Кад грозне кврге с дупља расти стану,
 Ко кугле тврде, и једва сам стајо.
    Тад спознах склиске очи на свом длану
 И рекох: „слијеп сам, мила моја мати,
    Како ћу тебе сада оплакати...”

Ал ову страшну бол већ нисам чеко:
    Крвник ми рече: „Згњечи своје очи!”
 Обезумљен сам скоро преда њ клеко,
    Кад грч ми шаку густом слузи смочи;
 И више ништа нисам чуо, знао;
    У бездан као у раку сам пао...

* * *

Одједном к мени мирис паљевине
 Вјетар донесе згаришта мог села;
 Мирис из ког се све сјећање вине:
 Све свадбе, бербе, кола и сијела,
 Сви погребни, нарицаљке, опијела;
 Све што је живот сијо и смрт жела...

Из шуме, с риком гора, прасак муко
 Затутњи. За њим танад распршено
 Цикну, ко дјеца његова. Пијуко
 Нада мном звук високо, изгубљено.
 Битка се бије. Осветник се јавља!
 Освијетли ме радост снажна попут здравља.
 Плану у срцу сва огњишта родна,
 Осветом букну крви пролирене
 Свака ми жила, и ко усред подна
 Сунце Слободе разби ми све сјене.
 Држећ се смјера гаришног дима,
 Јурнух, полетјех к вашим пуцњевима.

Ту сте ме нашли лежати на страни...
 Зајецао сам и још и сад плачем
 Једино грлом, јер очију немам,
 Једино срцем, јер су сузе мачем
 Крвничким текле задњи пута. Немам
 Зјенице да вас видим и немам моћи,
 А хтио бих, туго! — с вама у бој поћи!

БРАНКО ЂОПИЋ

ПЈЕСМА МРТВИХ ПРОЛЕТЕРА

*„...а ѿринаесѿше, мрачне и кишовиѿше ноѿци, неколи-
 ко десетина крајишких ѿролейѿера, ойкољених код
 болнице у ѿланини, ѿођоше на ѿоследњи јуриш
 ѿрошив десетѿ ѿуѿша јачеђ неѿријатѿеља и јуначки
 ѿадоше у неравној борби... ”* /По једном извјештају/

У нашем крају жита класају, рукама нашим сијана,
 жетва нас чека и пјесма дјевојачка,
 вечерња, сјетна, тијана,
 а ми смо пали, друже,
 пало је жито младо, зелено, прољетња жетва рана,
 маглене туге, уз шапат кише, над мртвом пјесмом круже.

Мртве су руке и мртве пушке,
у смрти се постројавамо,
друг је уз друга свог;
а њих је било...а њих је било —
десет на једног.
Десет на једног у кишној ноћи, а ми смо уморни били,
били смо гладни и мокри — на једног десет звијери.
Један на десет, један на десет! О, зар се и то може?!
Да, — ми смо пролетери!

Кад смо од куће кренули, сузе нас многе прате
и родне горе брижно шуморе:
О, да л' ће да се врате?
Чекају старице мајке, капљу бесане ноћи,
и поглед низ друм стражари:
гласник ће од нас доћи.

Доћи ће нова младост, донијети нове дане
и наставити наше пјесме недопјеване,
у живој ватри исковане. —
О, те смо пјесме почели ми, кроз њих зборимо из даљина,
познаће у њима сестра брата, дјевојка драгог,
и тужна мати сина.
И дан ће славе доћи, побједа биће наша,
нестаће дивљих звијери,
с четама слободе маршираће тада
и мртви пролетери.

ДУШАН КОСТИЋ

ЗЕЛЕНГОРА

Сада она спава. Можда
у овај час стреса давну тугу грања
под глумим сводом патње; ништа
не осјећајући, далека од себе, сања
усахла можда гробља, можда изворишта.
Нечије су очи остале

имена бивших по стаблима;
испод лишћа, испод коре
нечије су зоре остале
тавнилом Зеленгоре.

Помислимо: пландују шуме
негдје, погашене заборавом;
између нас лудују пропланци
огрели високо травом, неком травом
која и не зна стазе (преко шињела, преко
шаржера, преко рана)
кратере затрпане ћутањем разбојишта,
која и не зна, јао, низ горак смирај дана
запаљен лелек недужних катуништа.

Загњуримо руке, заронимо зјене
вртлогом многотамним далеко од свих гора.
Али и усред ускомешане уличне пјене
помислимо: негдје, негдје сад Зеленгора
трепери тихо плава над биљем мрвог мора;
негдје она спава, негдје сања
и нас док стреса полако тугу грања.

КОЛОНА У НОЋИ

Што ли то бљешти за тамном шумом,
ко ли то маршује тврдим друмом
у сњежну маглу ноћи!
Кад шуми Врбас, пјеном засипа,
и воз крваво бдије с насипа —
ко би то хтио проћи!

Ко да потрга те пуге пруге,
ко да разнесе те ланце дуге,
искида тијело друма!
Има ли срца што мржњом гори,
бдију ли очи, пушка ли збори
из мрака ових шума!

У младом оку зажари искра,
и ова ноћ биће баш иста:
— пуцају ломотом шиње!
А за леђима лавез остаје
и тешка страва мука постаје
ко онда крај наше Блиње.

...Три ноћи марша, три дана хода,
три луде мењаве, вода без брода
и језа студени бритке.
Ал ко да стане! Ко руке склопи!
Ко да задрхти! Ко да се стоши
у буктавом жару битке!

Ноћ. Топох коња. Колона вије,
у њедра младе буктиње крије:
— запаљен горјеће мост!
Страже су мртве, бункери ћуте,
тек су згаришта постаје љуте —
ненадни стиже им гост.

РАДОЊА ВЕШОВИЋ

ЗАКЛЕТВА МЛАДОСТИ

Једном се пали
Једном се гаси

по Хераклиту,
и иначе.

Само један је живот
и ја нећу корачати плашљиво
као по жици. Раскрилићу снове
и снагу — широко, широко.
Колики су нам видици.

И проћи кроз дрвореде дана
сигурним кораком у бојноме реду.
Озарен, што сва кугла гори бунама
виоран од вјере у побједу.

И дани хтио бих да су нам велике орè
душа за ране мелем да буде.
Изгубљене туге да нам се разговоре
из клонулих да изгонимо студен.

Само један је живот.
Зато, плани што јаче.
Да те не би с друге стране дозив'о
кајањем позним. Самртним плачем.

И ако је судњи амен
дио мене да има земља ова
ја бих најбољи дио да остане
уграђен, завјетован.

Само један је живот.
А за снове, за снове
вјекови се живота хоће.
Дани и ноћи због тога
немири су и туге.

Ја бих године да збијем у дане
да пуцају, да кипе од пуноће.
Да не чекају
да се не одгађају.
Да дугове не преваљују
на друге...

Само један је живот.
Зато нећу пузити
као по ивици ил' жици.
Смјелости даћу сновима и корацима
колико ме носе видици...

ДАНАС

Данас је слобода смркнутих вјеђа:
пушка, ти, и то земље испод стопа.
У теби је само та црта, посљедња, међаш
клонућа ил' лèта слободнога.

Слобода је дотле, докле пушка меће —
стрепња посјечита и надања виор.
И само ако тај врх у себи пређеш
себе си за свагда задобио.

Слобода је жива у чврстима само —
њих да је више, звијезда лакокрилих.
Да из овог мора језног испливамо.
Да се полети, а не да се мили.

Данас је слобода с првима што крену
на чуке с којих зрна љуто пријете.
Има ли живота по сваку цијену
ако те опет не стекнемо свијете!

Ако те опет не стекнемо свијете?

СКИЦА ЗА СПОМЕНИК ХРАБРОСТИ

Саву Бурићу, народном хероју

Руку пружиш
(на длану ти пољска шева).
Тањиш се у прсте.
Затим у ваздух.
Ни птица те се
не плаши.

Пјева
са твога длана
мрак угашен.
Оштри кљун
о твоје нокте.

Вјетар тупи шиљбоке
о твоје очи.
Бруси се о сечиво
твога лица. Гудалом превлачи
преко жица твоје косе.
Посљедњу твоју жељу
шуме градске фонтане.

Ране су — дивље купине.
Гдје их набра толико?
Ко ће сад поновити
све болове у бронзи?
Ко би вјеровао својим очима
да мртав ноћу корачаш по граду
на својим ранама. Свијетлиш
вјечит прекор онима —
који преспаваше своју зору.

Да су те знали овако као сад
могле су и за живота
у твоја њедра
да се угњијезде —
све добре птице овога вијека.

Ребра ти у парку недјељом звоне
као градски јабланови.

Толики си
а ни птица те се не плаши.

МРАВ

У бијегу од своје судбине, борче
све дубље упадаш у туђу.

Велики пут твој жубори из твоје мајушне главе.
Носи те, чврсто грли и враћа кад врлудаш.
Са циновског стабла — са врх траве
видиш: ни тамо — нема се куда.

По силаску, чека те крља, гомила нека.
И кад оставиш за собом и то брдо, снаго чиста
још си прениско; не видиш, мало даље шуми ријека
вреба и она твој пут да му добаци да је ништав.

Чујеш ли, твој пут то зове, даљином препознаје
све заљубљенији у тебе што је препрека више.
Не гледај што ће нечија рожната пета, одједном,
као маљем
на њега да се стушти, и да с путем збрише.

Одазови се. Он је у теби. И кад вид отупе беспућа
чупај га из свога страха, слуги скривеног иза међе.
Оглуви за тај глас, лажно умилан, шапутав —
да је твој пут измишљен, и у тражењу већ пређен.

Сјети се путева кљастих, преброј толике срамне —
путељке — јалове, поједене, што вараканем сјаје.
И жури, дај се свом путу, све док можеш да храмљеш.
Знај, само твој пут, док те троши, зида те — из ничег сздаје...

Сјети се циља, гле, ноћ већ роји
звјездани мравињак и воћку из облака, жуту?
Маштом те пратим, стигао си. Већ кличеш: Моји! Моји!
Свуда си дома, мраве, док си на своме путу...

ВЛАДИМИР ВИСОЦКИ

КОТА

Држе се на коти, ко да је своја.
Бацачка паљба — грме мине...
А ми стално надиремо ка њој,
Као на бифее станичне.

Пузали ка коти, ватреном зоном,
Трчали смо и опет милели,
као да су се на њој одједном
Све судбе и путеви укрстити.

Повици: Ура! у грлу се ледили,
када смо танад гутали.
Седам пута смо коту освајали,
и седам пута ју губили.

И опет напад. Не иде се свим,
земља је ко загорела каша...
Осми пут освојићемо ју сасвим —
Узећемо своје, рођено, наше.

А можда би ју ваљало обићи?
Што смо се за њу залепили?
Ал све су се судбе и путићи
На тој коти укрстили.

Сва наша села, шуме, град до града,
у ту једину коту се слили,
у коту једину, где су се сада
путеви наши и судбе укрстили.

Укопали се у вис, ко да је свој.
Ватром запречном ју покривали,
а ми смо упорно пузали ка њој
и мртве другове остављали...

Превео Милосав Бабовић

ОН СЕ НИЈЕ ВРАТИО ИЗ БОЈА

Што је све друкчије, а све је ко увек исто —
исто је небо — опет плаве боје,
иста шума, исти ваздух, вода иста,
само се он није вратио из боја.

Ђутао је кад не треба, песму кваро у хору,
увек говорио дуго, нешто своје,
сметао да спавам, устајао у зору,
а јуче се није вратио из боја.

Што је сад пусто — не бих говорио.
Одједном опазих: било нас је двоје...
Ко да је ветар ватру угасио,
кад се он није вратио из боја...

У земуници доста је места било,
и време — време је текло за двоје.
А сад, све једном, па ми се чинило
да се то ја нисам вратио из боја.

Отело ми се, ко април из зимског дрема:
зовнуо сам га, грешка моја:
„Остави два дима!”, и — тишина нема...
Јуче се он није вратио из боја.

Наши мртви у невољи су са нама,
Наши пали су ко стража — не спава.
Ко у виру огледа се небо у шумама
И стабла стоје плава.

Сад не схватам ко је право имао
у нашем спору, без сна и покоја.
Мени је он тек сад недостајао,
када се није вратио из боја...

Превео Милосав Бабовић

МИРА АЛЕЧКОВИЋ

ПОРУКА

(Генералу Лијтнеру)

Хер генерале, ова земља твоје очекује кости
и њена од бола разјапљена широка уста
прогутаће мржњу твоју ако јој на око стану
нежељени гости.

Хер генерале, ово су кобна звона која на узбуну звоне,
па ако за тренутак земља ова и остане пушта
устаће младице из њене кржаве ране
родиће земља ова

заносе нове и снове.

Хер генерале, куд си ти јадан забасао у наше горе,
голобрадих генерала ми имамо за јуриш сваки,
у очима њиним звезде да осветле ноћ мрклу се боре
и груди без оклопа њине тврди разбијају челик.
Не видиш ли гаврана црних предсказања у ноћи,
човече црни ти не знаш колико је бол наш бритак
и љубав огромна наша, и понос колико велик?!

ИДЕ СРБИЈА

То иду Старина Новак у помоћ и Смиљанић Илија,
то иде Јанковић Стојан

и иде до делије делија:

Вујадин Стари, од Семберије Иво,
то иде сељачка, иде радничка Србија -
све што је поштено и што је остало живо

у сусрет цевима што смрт добују,
то иду људи што неће да робују.

То коло не игра само од Бела града до Стамбола,
ту где гром грома догања

ту муња муњу вија,

то коло ватрено игра, чује га далека Русија
и свет га цео чује, до Норвешке се повија.

То иде у буну

још једну буну Србија.

Дижу се мртви свију времена,
маштари драги —

бораца браћа,

на земљи овој сто покољења
у овом једном дану

корача.

ОТАЦ

Застао је човек у селу које је било спаљено
на прагу куће која је далеко од његове

Човек је узео капу из колевке детета кога нема
можда је у збегу а можда се неће вратити
сумњиве тамне капи лежале су крај колевке
држао је човек у руци капу нечијег детета
и почео је грубом руком преко ње нежно превлачити
И вратио је меку чипку

на узглавље

и није знао где корак сећања да дене

и плакао је човек тихо
над колевком туђег детета

Ко ли ће сутра плакати над једном огромном колевком
чије се назиру сене.

ЛИЦЕ КОЈЕ ЈЕ ГОРЕЛО

Сада још горе само очи
оне се једино нису угасиле
Унакажено лице
        церава кора
жуто и црвено
        боје пламена
Тело малено у ожиљку смрти
црна у црном мрља ћути
око ње вашара врева клобуча
ковитлац људи
        коњи њиште
не хтеде да буде злу сакључар
Лице јој поста горилиште

Ово је лице спасло село
сакривен збег је под његовом кором
иза њега су порасла деца
Живи је људи заборавили

За овом кором испуцалом
цела је наша прошлост скривена
Нико не види у њему лепоту
Људи окрену главу у страну
Нико то не може да поднесе
Жено из села Будимира
Само ти очи пркосне песме

Хвала ти жено што ниси изгорела

О БЕЛОМ КОЊУ
КОЈИ ЈЕ БИО У РАТУ

Имао је командант после новог белог коња
сви смо му се дивили и желели да јашемо на њему
и замишљали дан када ћемо рањени сести на њега
и миловати му сапи, и длаку му гледати сјајну
па ћемо на њему порастати
и шапутати му: бели, коњу бели, ала си леп и јак...
Имао је командант новог белог коња...

Ишао је коњ и ишао је коњ и носио команданта,
не заборавите да је владао страх, и глад и рат,
и командант је сишао дечаку који није имао више ногу
и командант је сишао девојчици чија је рана кварила.

Ослабио је командант, ослабили су борци и ослабио је коњ
девојка је умрла једном на коњу нечујно
у дан кад се провалило око неба
и сви су посртали стазом која је била клиска и камена
и потсећала на глад
и прилазили дрвету да га моле за мало хлеба.

И заклао је кувар белог лепог коња
и неки га једва јели што је био лепи
бели коњ

а неки што је био више чељаде него стока —
а јела га је глад
она и лепоту глође.

И не један човек остао је жив
и лепи бели коњ прешао је тако у сјај живи
нечијег ока.

